Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani
364495

FRAN RAMOVŠ IN MILKO KOS

BRIŽINSKI SPOMENIKI

V LJUBLJANI
PRI AKADEMSKI ZALOŽBI
MCMXXXVII

FRAN RAMOVŠ IN MILKO KOS

BRIŽINSKI SPOMENIKI

UVOD · PALEOGRAFSKI IN FONETIČNI PREPIS · PREVOD V KNJIŽNO SLOVENŠČINO · FAKSIMILE PERGAMENTOV

V LJUBLJANI

PRI AKADEMSKI ZALOŽBI

MCMXXXVII

II 364495

II 364495

20. I. 1988 N 98800026

4 1

AKADEMSKA BIBLIOTEKA 9

FOTOGRAFIJE PERGAMENTOV: ARTHUR SCHNEIDER, MÜNCHEN / KLIŠEJI: ST. DEU, LJUBLJANA / TISK: VEIT IN DRUG, DRUŽBA Z O. Z., VIR, P. DOMŽALE (P. VEIT)

Med dragocenimi starinami, ki jih hrani državna knjižnica v Münchenu, je tudi rokopisni zbornik, ki ima signaturo „cod. lat. 6426“. Ta rokopis obsega 169 pergamentnih listov različne kakovosti. Vezava je stara; ko so bile pergamentne pole popisane, so jih kaj kmalu uvezali; lesene platnice so skoro en centimeter debele in so prevlečene z belim usnjem; vanje je vtisnjena preprosta ornamentika ravnih črt; v znotranjo stran zadnje platnice je vdolbena luknja; kodeks je bil nekoč na svojem posebnem mestu z verigo pritrjen.

Ta rokopisni zbornik ima šest delov; njegovih 169 listov je popisalo nič manj kot 26 različnih rok. Posamezni teksti so po obsegu zelo različni, ti daljši, oni krajši, nekateri so celo prav kratki. Videti pa je, da so skoro vsi napisani nekako v isti dobi. Seveda niso hkrati ali zapored zapisovali tekste, marveč kakor je nanesla potreba v ti časovno ne preveč dolgi dobi. Velika večina tekstov je latinskih. Med njimi pa so tudi trije slovenski teksti in prav zaradi teh je ta zbornik postal znamenit. Te tri slovenske tekste imenujemo brižinske spomenike; zbornik je bil namreč do l. 1803. v mestu Freising na Bavarskem kot last ondotne škofijske cerkve (v staronemški dobi se je ime glasilo Frisingen in po razmerju slov. Breže do nem. Friesach so naši domoljubni predniki skovali pridevnik „brižinski“, ki se je po šolskih knjigah tako udomačil in splošno utrdil, da knjižna jezikovna oblika ne more več zagovarjati ali celo uvajati sicer upravičeno „freisinški“).

Vsi trije brižinski spomeniki so pisani zdržema, brez kakih večjih popravkov, razur ali dodatkov. Prvi obsega splošno spoved in se začenja z besedami: Glagolite ponaz redka zloueza; napisan je v četrtem delu zbornika na listu 78 in 78' v enem stolpcu; ista roka je napisala v zborniku še nekatere latinske tekste. Drugi spomenik je opomin k pokori in spovedi; začenja se z besedami: Ecce bi detd naſ nezegreſil; napisan je v šestem delu zbornika na listih 158', stolpec 1. do 160, stolpec 1.; takoj za njim je na listih 160', stolpec 1. do 161', stolpec 1. napisan tretji spomenik z začetnimi besedami: Iazze zaglagolo, ki je po vsebini spovedni obrazec in spada k prejšnjemu opominu. Drugi in tretji spomenik je napisala ista roka, ki je pa različna od roke, ki je spisala prvi spomenik. Tudi ta druga roka je napisala še nekaj latinskih tekstov v zborniku. Mere črk, stolpcev in strani s slovenskim besedilom so natančno iste kot v posnetkih te izdaje.

Vsi teksti, latinski kot slovenski, imajo v glavnem enakšno vsebino, so liturgično-homiliaričnega značaja; ali kakšne ožje, organične povezanosti med latinskimi in vmes mednje napisanimi slovenskimi teksti ni. Po podobni in sorodni snovi pa slovenski teksti ne motijo

zbornikovega sestava. Podrobna raziskovanja pisave, vsebine in jezika slovenskih tekstov in obenem še nekaterih latinskih pripiskov zgodovinske vsebine so omogočila dokaj točno datiranje zapisa brižinskih spomenikov.

Slovenski brižinski spomeniki so napisani v tisti knjižni minuskuli, ki se je v stoletjih po Karlu Velikem razširjala in uveljavila v srednjem in zapadnem evropskem kulturnem območju povsod, kjer so pisali z latinskimi črkami. Paleografska analiza je točno ugotovila, da se slovenski teksti po vsem svojem duktusu, po oblikah posameznih črk, po ligaturah, okrajšavah in drugih znakih popolnoma ravnajo po minuskuli, kakršno so uporabljali bavarski skriptoriji v dobi, ki obsega nekako četrt stoletja pred in četrt stoletja po letu 1000. Od posebnosti, ki so za omenjeno dobo in pisno območje značilni, omenimo iz gradiva, ki ga nudijo slovenski zapiski, sledeče: uncialni ∂; okrogli s; šilasti v; visoka oblika črke Z; kolaste odebeline pri črkah b, d, h, l; ostro zavite sklepne črtice ob spodnjem robu črk d, i, l, m, n, u; končno še e z repkom (ę) v drugem in tretjem spomeniku. Rokopisi one dobe besed navadno še niso delili ali pa so jih delili brez kakega sistema, na pr. otboga, zenebeze itd. Ligature, zelo navadne v latinskih rokopisih tistega časa, najdemo tudi v slovenskih tekstih (ni, et, ct, st); posebej pa je treba opozoriti na svojevrstne ligature v drugem in tretjem spomeniku: ez, rz, sz, tz, ki so prilagojene značilnim parom črk v slovenskih besedah.

V prvem spomeniku je okrajšano zapisana samo beseda uzē, ker je na koncu vrste (šeste) zmanjkalo prostora. V drugem in tretjem spomeniku je pa okrajšanih več besed: nikīfe, sc̄e, sc̄o, Ь (za bofih), ptiuuo (za protiuuo), x̄pen (za crifken), zuu& (za zuuet); vse to je okrajšano po navadi, načinu in sistemu abreviranja v takratnih latinskih rokopisih. Za ločilo služi samo pika.

Posebnost slovenskih spomenikov so nekakšni akcentski znaki v obliki kratke poševne črtice; v prvem spomeniku jih je 70, v drugem pet (na pr. miloztiuv́i, íuzem, vúez). Pisec je s tem posnemal grafično navado skrbnih piscev latinskih tekstov, ki so radi stavljali taka znamenja na razne zloge besed, posebno v tekstih, ki so bili namenjeni za javno branje; s tem so razločevali predloge in veznike, ki so jih pisali s sledečo besedo še skupaj; dalje so na ta način označevali tuje zveneča krajevna in osebna imena, posebno radi pa so te znake uporabili tam, kjer so bile za latinski jezik nenavadne glasovne skupine. Nobenega dvoma ni o tem, da imajo ti znaki samo tak pomen in da ne označujejo pravega besednega poudarka. Drug znak v obliki strešice imamo po enkrat v drugem in tretjem spomeniku: Tîge II. 41; bdê III. 32; tak znak je v starovisokonemški grafiki označeval dolg poudarjen zlog; uporaba tega stvnem. znaka kaže poleg drugih momentov na to, da je drugi in tretji spomenik pisal Nemec.

Nekatere beležke zgodovinske vsebine, vpisane v naš rokopisni zbornik, določijo še bolj točno čas zapisa. Takih beležk je osem. Proučevanje njihove vsebine je pokazalo, da se historični izsledki povsem skladajo s paleografskimi in da jih potrjujejo. Tako moremo reči, da so bili slovenski teksti vpisani po l. 972., in sicer drugi in tretji pred l. 1022—1023., prvi pa najbrž še prej, na vsak način pa nekako pred l. 1039. Pisava drugega in tretjega spomenika je identična s pisavo roke, ki je med l. 977—981. napisala listino o zamenjavi zemljiške posesti v nekaterih krajih na Zgornjem Koroškem; zamenjala sta brižinski škof Abraham in plemeniti klerik Ruodharius. Zaradi tega moramo staviti tako slovenski kot latinski listinski tekst v širšo sočasnost in datirati zapis drugega in tretjega spomenika raje v prvo polovico kot na konec zgoraj omenjenega razdobja (l. 972—1023), torej še v deseto stoletje. Prejkone torej še v dobo, ko je bil v Freisingu za škofa Abraham, ki je umrl l. 994. in za katerega vemo, da se je posebno zanimal za ozemlje, naseljeno s Slovenci: pridobil ali vsaj skušal je pridobiti za svojo škofijsko cerkev obsežne zemljiške predele na slovenskih tleh (Škofja Loka z okolico, Poljanska in Selška dolina, Koroško); posebej je še poskrbel za cerkev na Otoku ob Vrbskem jezeru, ki ji je dal knjige in razne cerkvene predmete v dar. Slovenski teksti in nekateri latinski v našem zborniku so po vsebini in značaju taki, da jih je mogel uporabljati škof pri opravljanju svoje višje pastirske cerkvene službe.

Ker je drugi in tretji spomenik napisala ista roka, ki je spisala tudi latinsko listino iz let 977—981, je pač treba reči, da so ti slovenski teksti služili članu brižinske cerkve pri izvrševanju dušnopastirske službe med Slovenci. V zamenjalni listini navedeni kraji leže vsi na Zgornjem Koroškem; zato so bili slovenski spomeniki po vsi priliki namenjeni za duhovnika na obsežnem ozemlju brižinske škofijske cerkve na Lurnfeldu blizu današnjega Spittala in v porečju rek Möll in Lieser; ti zgornjekoroški predeli so bili takrat s Slovenci razmeroma gosto poseljeni.

Pravilnost podane časovne določitve zapisa slovenskih brižinskih spomenikov, dognano s paleografsko in historično analizo, potrjujejo tudi novejša raziskovanja, ki primerjajo sorodne latinske in nemške tekste ali pa rešujejo liturgična vprašanja tiste dobe.

Slovenski brižinski spomeniki pa niso prvopisi, marveč prepisi. Predloge starejših zapisov, ki so tudi mogle biti samo prepisi še starejših predlog ali prvopisov, niso ohranjene. Prvopisi pač ne bodo dosti mlajši od prvih časov pokristjanjevanja Slovencev in morejo segati v prvo polovico 9. stoletja, vsekakor pa v meje tega stoletja. Na podlagi teh in iz teh šele so se kot prepisi ohranili brižinski spomeniki, napisani nekako ob koncu 10. stoletja.

Že po tem, kar je bilo doslej omenjeno, si more vsak ustvariti tudi domnevo o postanku brižinskih spomenikov. Kakor se mora danes misijonar naučiti jezika tistih poganskih plemen,

ki jih želi pridobiti za krščanstvo, tako se je slovenščine moral naučiti misijonar, ki ga je ta ali oni nemški škof poslal za dušnega pastirja na svojo zemljo med Slovenci. Državni zakon Karla Velikega je sklepe in zapovedi aachenskega škofovskega zbora uzakonil, od duhovnikov se je zahtevala poglobljena vnema, od vernikov očenaš, glavni krščanski nauki, izpričevanje vere in pravilno opravljanje spovedi. Zato so v ti dobi nastali različni latinski in nemški spovedni obrazci in po teh si je neki nemški duhovnik, ki je bil za dušnega pastirja med Slovenci in se je že prav dobro slovenščine naučil, priredil slovenske tekste, ki jih je potreboval. Kak drug nemški duhovnik med Slovenci si je najbrž ali morda prav tako pomagal; zato smemo reči, da je bilo podobnih in sorodnih slovenskih obrazcev več, a ohranili so se nam samo brižinski spomeniki, ki s tem, da so prepisi, sami najbolj potrjujejo, da je bilo več takih zapiskov. Da bi bila kaka ožja, naravnost že literarna zveza med brižinskimi spomeniki in starocerkvenoslovanskimi teksti, ki so jih uporabljali Metodovi učenci v Kocljevi kneževini, v slovenski Panoniji (od l. 869—874), tega se doslej ni dalo dokazati. Jezikovnih dokazov ni prav nikakršnih; če pa ima stcsl. slovstvo v neki pridigi sv. Klimenta podobne misli in izraze, kot jih beremo v drugem brižinskem spomeniku, in če se v spovednem obredniku sinajskega evhologija neki obrazec delno vsebinsko sklada z našim tretjim spomenikom, to še zlepa ni zadosti niti za domnevo, da so brižinski spomeniki nastali na osnovi stcsl. pisanih tekstov v Panoniji, niti za nasprotno misel, da je sv. Kliment pri svoji pridigi uporabljal predlogo drugega brižinskega spomenika. Na Moravi in v Panoniji so že pred Cirilom in Metodom delovali nemški misijonarji; ker se je moralo poslanstvo in delo obeh svetih bratov prilagoditi tukajšnjim verskim običajem in obredom, ni nič čudnega, marveč edino pravilno, da so iz molitev, ki so jih verniki že znali v svojem jeziku, da so iz tega ljudskega vira prišle besede, zveze in misli tudi v stcsl. pismenost. Možno bi bilo le to, da je delavnost Metodovih učencev rodila živahnejšo pripravljenost nemških misijonarjev med [Slovenci v Karantaniji. Vzorec je bil pa vendarle povsod en sam, t. j. stvnem. obrazci; te so misijonarji prevedli (bolje rečeno prevajali) in so Slovence naučili teh spovednih molitev. Prav točni stvnem. vzorci nam tudi niso ohranjeni; omenjena molitev v sinajskem evhologiju in (deloma) v tretjem brižinskem spomeniku ima še kaj dobro nemško predlogo v svetoemmeramski molitvi; od ohranjenih stvnem. (in latinskih) obrazcev pa kažejo nekateri zdaj bolj, zdaj manj izrazito vsebinsko in slogovno blizkost z brižinskimi spomeniki. Gotovo je bilo dokajšnje število vzorcev in priredb; ker so vsi ti teksti nastali iz potrebe duhovnikov in so bili le v ustni, govorjeni obliki namenjeni ljudstvu, je umevno, da so se sčasoma pozgubili in če se je nemških spovednih obrazcev ohranilo le deset (iz dobe 9. in 10. stoletja), je naravnost sreča, da imamo Slovenci kar tri tekste iz te dobe ohranjene. V narodu je molitev živela seveda od roda do roda: z brižinskimi spomeniki take, po molitvicah izkazane zveze in

tradicije nimamo, a za očenaš in vero, ki sta nastala v isti zgodnji dobi, je takšna zveza celo do poznih stoletij dognana. Pa kako živo nas vendar spominja na nekatere rečenice v brižinskih spomenikih zveza, izraz in zaporedje (poznejša doba jih je seveda izpopolnjevala) v molitvicah, ki jih beremo na pr. v koroški Duhouni branui s konca 18. stoletja: jes vas klizham ſkus uſe mozhi tah Nabes 27 — izco milozti... uzeh boſih moki III. 19; bom... obaruan... od S. Mihela, od S. Raphela, inu od tah SS. Angelzou inu Arhangelzou, inu Evangeliſtou, inu od tah SS. Prarokou, inu Marternikou, inu od tah SS. Spovednikou, inu Deviz inu od usah Svetah 33 — prim. začetek prvega in tretjega spomenika in odštej poznejše vplivanje neslovenskega poimenovanja proti slovenskemu: crilatcem, muſenicom, vuernicom). Da je tudi slovenskih tekstov bilo več in tudi še drugačnih, je brez dvoma; a pozgubili so se in le trije brižinski spomeniki so priča, da je bila slovenska beseda napisana že v 9. stoletju.

Pisec brižinskih spomenikov je bil, kakor že rečeno, učenec starobavarske grafične šole in je obvladal stvnem. grafiko zelo dobro. To vidimo iz tega, kako uporablja znaka ſ (stvnem. glas ś) za slovenske š, ž, č in z (stvnem. koronalni s in afrikata c) za slovenske s, z, c; dalje iz dejstva, da je za podajanje slov. č večkrat uporabil stvnem. način pisanja afrikate c (c, tz, cz, zc) in pa, da piše v sredi besede ch, na koncu pa h. To vestno znanje, potem še substituiranje slovenskega b s stvnem. rahlim b ali krepkim p, vpletanje pomožnih kratkih vokalov v težko izgovorljive soglasniške skupine, izraziti germanizmi (izpouueden bodo III. 42 za wirdu ih pigihtîk; vuuraken I. 13 gl. doli), vse to govori za to, da je bil pisec po rodu Nemec. S stvnem., svojo domačo pisavo je skušal podati tudi slovenske glasove. Ali stvnem. artikulacijska sposobnost ni bila takšna, in njena grafična projekcija tudi ne, da bi mogla točno ugoditi vsem slovenskim artikulacijskim posebnostim in jih z znano pisavo izraziti. Bilo je več takšnih slovenskih glasov, ki jih Nemec ni mogel izgovoriti tako kot Slovenec, marveč samo približno; njegova artikulacijska osnova jih celo akustično ni zmogla dojeti v pristni slovenski vrednosti, kaj še le, da bi jih artikulatorično in grafično zadela. Glasovno najbližji nemški glas je poslužil za posnemanje posebnega slovenskega; vsa prisvojitev tuje govorice je bila na substituciji zgrajena. Zato nam zapiski Nemcev, ki so se slovenščine naučili, kažejo vedno le substitucijski izgovor, tako zapiski krajevnih in osebnih slovenskih imen v različnih od Nemcev pisanih latinskih listinah kakor tudi brižinski spomeniki. Šele po točni ugotovitvi substitucijskih odnosov — ta razmerja so določljiva po tem, da utrdimo na eni strani slovensko, na drugi stvnem. glasovno vrednost, vsako iz lastnega internega jezikovnega razvoja — moremo skozi stvnem. grafiko in skozi stvnem. substitucijo določiti

tudi slovensko glasovno vrednost. Posredovalna oblika, ki podaja sama in direktno le stvnem. glasovno vrednost in individualni izgovor pisca Nemca, je za slovenski jezik, živi govor tedanjih Slovencev, le izredno važno in neizmerno dobrodošlo sredstvo za določitev slovenske jezikovne oblike, ki nas kot kolektivna zanima in ima kot vir poznejših razvojnih stopenj, ki se vijejo prav do današnje žive narodove govorice, svoj poseben pomen.

Tudi dejstvo, da so v brižinskih spomenikih pisarske pomote, ki so bile le deloma popravljene, ni nevažno. Prvi spomenik, ki kaže najskrbnejšo pisavo, ima le v predzadnji vrsti Efev namesto Efevi in še to je na koncu vrste, čeprav je še prostora za -i. Tudi tretji spomenik je še dovolj skrbno pisan, vendar ima: zuori nam. ztuori 10; michahela za michaela 13-14; lichodiani za lichodeiani 37; tuima za tuoima 55; zlouuez za zlouueza 62 in fuiuot za fiuot 66. Največ napak, namreč 25, pa je v drugem spomeniku: neimoki za inemoki 13; Ibzzre(du) 13 gl. doli; rafzboi 22 je popravljeno iz rofzbui; ugongenige 23 za ugogenige; Choi fe Ih 23-24 za Choihfe; preftopam 24-25 je popravljeno iz preftupam; bofiu 34 za bofia; crovvi 51 popravljeno iz cruvvi; pri vvofich 54 je odstrgan gornji del nad c, *vvofih je bilo takoj popravljeno; razure pri briplifaze 58; vuirchnemo 61 za vuirchnemu; otzu 61 kaže pozneje vpisani t; pri Gozpodi 61 je z v začetku iz napačne poteze presukan v običajno črto; pri vzezarftuo 63 je f potegnjen čez že napisani t; izvvolenico 65-66 ima nad črto ponovljeno in dopolnjeno -com; ibbgeni 68 za ibobegeni; zlodgem 74 za zlodegem; fuete 80 kaže popravo f v z; cruz 89 za criftuz; zpafitel 91 je popravljeno iz zpofitel; v balouvanige pozledge 92-93 je b popravljen iz p in p iz b; ftradacho 98 ima d napisan čez r; ninge 104 za nine; mofim 106 za mofem; bofi 109 za bofie. Pri tem ne vpoštevamo niti pogostnih zapisov na razurah, niti onih na zabrisanih črkah, kakor na prim. končni -e v Efene 25, črka v pri uvedechu 52, pli s korekturo iz lp in na razuri v briplifaze 58, mofem 68, pr- v prau- 104, ri iz ft v prizzuaufe 110. Ker je drugi in tretji spomenik pisal isti človek, si je razlagati napake oziroma skrbnost zapisa ali tako, da je predloga za drugi spomenik bila že močno obrabljena in težko čitljiva, dočim je bila predloga za tretji spomenik še čista, ali pa, da je pisec pisal drugi spomenik po nareku in za to govori posebno dejstvo, da je slovenski p tako pogosto zapisan s črko b, da je dalje po enkrat g za slov. k, p za slov. b in t za slov. d (pagi, briplifaze, chifto) in da kaže več zapiskov na slušno in s to zvezano pismeno anticipacijo ali retardacijo (neimoki, ugongenige, Choi fe Ih, bofiu, vuirchnemo, ibbgeni, cruz, ftradacho). Vsekakor govori vse to za to, da brižinski spomeniki niso prvopisi in da so napisani po že prej napisanih predlogah.

Jezik tudi potrjuje, da gre za prepise, ker namreč ni enoten. Trdilo se je celo, da so mogle neenotnosti nastati samo tako, da je piscu ob prevajanju iz stcsl. predloge ušla v slovenski prevod tudi še kaka stcsl. oblika. Tako tolmačenje je opravičljivo le za onega, ki ne pozna dobro razvoja slovenskega jezika ali pa, če mu ugaja z ničimer upravičena subjektivna domneva o povezanosti brižinskih spomenikov s stcsl. književnostjo v Panoniji. Jezikovne dvojnosti v naših tekstih so tele: 1.) za psl. y je 53-krat pisan i in samo v drugem spomeniku še petkrat y; 2.) poleg dl v modliti, modlim, vzedli II. 59, 36, 62 imamo že asimilirano l v crilatcem I. 4; 3.) poleg običajnega eže, iže, tože, možem, vſe beremo dvakrat že tere II. 32, 110; 4.) poleg ztuoril (po dvakrat v I. in III.), ſtuoril II. 81, stuorife II. 108 imamo tudi že ztoriti II. 107; 5.) proti zinifture I. 16 bereš znicifture III. 34; 6.) poleg neskrčenih oblik moie, moiv, moia, tuuoiu, zuoge, ſuoge v vseh treh spomenikih imamo tudi me, mo, tua, tuo, zuem, mega, memu, vuecſne; 7.) gen. pl. je še v stari (grech) ali pa tudi že v novi obliki (grechou); 8.) acc. pl. kaže proti staremu grechi že mlajše greche, grefnike, te; 9.) poleg končniškega -go (iego, egofe, togo, uzego, diniznego) je v rabi tudi že mlajše -ga (iega, tacoga, uzega, mnogoga, nepraudnega); 10.) menjaje bereš iezt in ie in 11.) tri končaje v II. sing. prez. poſtedifi, vuez, vzovueſ, zadeneſ.

Vse te razlike se po svojem bistvu skrčijo na eno samo: poleg oblik, o katerih vemo, da jih je imela praslovanščina in jih je podedovala tudi prvotna slovenščina, nastopajo tudi že oblike, ki so slovenska jezikovna novost. Pred seboj imamo tedaj izraz dveh časovno različnih razvojnih stopenj (starejše -go, greh, modliti, sničtve, tože itd. in mlajše -ga, grehov, krilatcem, sničəstve, tere itd.); tudi zgoraj navedena zadnja razlika (točka 11.) kaže na pričetek posploševanja edine slovenske končnice -š. Iz tega moremo zaključiti, da je bil ali jezik prav v štadiju, ko je analogična oblika izpodrivala, a še ni izpodrinila stare oblike, ali pa, da je pisec iz predloge, prej napisane in zato s starejšimi oblikami podane, včasih prepisal tako staro obliko, ki jo je drugič nadomestil z mlajšo živo, ki jo je sam slišal in govoril, za kar odločno govore pojavi dl: l, storil, tere (y namesto i zaradi določene lege za labialnim soglasnikom nima te odločilnosti). Če bi ne bilo tega stalnega časovnega odnosa med obema vrstama neenotnih oblik, bi mogli pomisliti tudi na krajevne razlike (dialektične slovenske posebnosti); a prav stalnost v odnosu ne dopušča, da bi v ti zgodnji dobi smeli računati z dvema govoroma, od katerih bi eden bil razvojno zelo konservativen, drugi pa pravtako novotarski. Navsezadnje bi pa tudi takšno naziranje pričalo za to, da so brižinski spomeniki prepisi.

Jezik v brižinskih spomenikih kaže v vseh svojih značilnostih izrazite začetne slovenske poteze, s katerimi se je slovenščina pričela pretvarjati v samostojno slovansko jezikovno obliko. Na kratko jih hočemo v sledečem navesti in s tem podati karakteristiko jezika v naših spomenikih.

1.) Nosna vokala sta imela še nosni izgovor; grafično ga pisec običajno ni izrazil, zato sklepamo le na rahlo nazalnost; le neposredno pred zapornim elementom na sprednjem trdem nebu (neke vrste asimilacija je to) je bil nosni izgovor jačji in dobro slišen, odtod poronſo, vuenſih, mogoncka, ſunt; ni nemogoče, da se je tu glasil že n t. j. da je nosni samoglasnik razpadel v nosni samoglasnik in nosni soglasnik (ę > ęn) in da predstavlja vuenſih = vęnčih obliko, ki je v nekaterih današnjih primorskih in koroških dialektih znana kot viňči, vanči, venči. V nenaglašenih zlogih je bila nazalnost gotovo da še rahlejša, a sodeč po edinem zapisku vuerun moramo tudi za take zloge sprejeti še nosni izgovor obeh nosnih vokalov. Seveda ni izključeno, da je na pr. ob času prepisovanja (ob koncu 10. stoletja) že bil kak slovenski govor z oralnim izgovorom nekdanjih nosnih samoglasnikov in da je tudi vuerun le starejša oblika prvopisa, ki je piscu naših spomenikov ušla izpod peresa, ne da bi bila s svojim -ǫ v njegovem ušesu in govoru utemeljena; kljub ti možnosti zapisek vuerun ne more biti dosti starejši.

2.) Oba psl. skrčena vokala ъ in ь sta že sovpadla v slovenski ə, ki je ohranjen samo še v fonetično krepki poziciji. Nekaj primerov, se zdi, ima še ə v šibki legi. Ti primeri so takšni, kakršne imamo tudi še danes pogosto, drugi pa nimajo potrdila v živih govorih, a tudi za te velja ista razlaga, če upoštevamo, da je za Nemca bila marsikaka slovenska soglasniška skupina težko ali celó neizgovorljiva: kakor je Slovenec odpravil težko izgovorljivost z novim vrinjenim ə, tako je Nemec olajševal za njega neizgovorljive skupine s svojimi vrinjenimi kratkimi vokali. Zato razlikujemo v teh primerih dve vrsti: a) slovenske olajšave: zeſti, diniznego, iezem, zegreſil, zigreachu, zniciſtve, timnizah; b) nemške olajšave: dine, bozzledine, zudinem (skupina dn), ki (bogu), ze (nebeze), zelom, zemirt, zcepaſgenige, zimizla, ziniſtue, uuizem (more biti celo pomota). Ohranjeni naglašeni ə je bil še srednjejezični vokal in vedno še kratek; njegov prehod v e (smo namreč na ozemlju severnih, koroških dialektov) je dokaj poznejši. Kratko naglašeni ə ni napisan v besedici t za tə (potden I. 12), dočim v ton II. 91 (to nъ) ni treba, da je bila besedica nъ naglašena.

3.) Kakor sta sovpadla ъ in ь, tako sta se tudi y in i združila v trdem slovenskem i; v drugem spomeniku je petkratni y (pisan na stvnem. način za ü kot ui, ugi, u: buiti, imugi, muzlite) asimilacijsko še pridržan po labialu, ki je pred njim; dolgo tudi v ti legi ni mogel kljubovati, vendar nam ta fakt pravi, da i iz y še ni star, da je komaj izobražen.

4.) Za jezik v brižinskih spomenikih smo po splošnih pojavih v slovenskem vokalizmu prisiljeni, da sprejmemo tri po kvaliteti (in kvantiteti) različne e-jevske vokale: iz etimološkega e nastali e je bil kratek in srednje odprt; iz psl. ê nastali e je bil dolg (ali kratek) in zelo širok (skoro sprednji ä); dalje imamo še nosni ę, ki je bil tudi zelo širok, dolg ali kratek (iz psl. ę). Potem sta bila tudi dva o-jevska vokala: kratki odprti o iz etimološkega o in dolgi (ali kratki) zelo široki nosni ǫ (iz psl. ǫ). Pisec teh glasovnih razlik grafično ni točno podajal (tudi danes pišemo na pr. žena, ženski, megla in z eno črko izražamo tri različne vokale); za e, ê in ę piše kar samo e, le dvakrat je refleks za ę zapisan z a (ta črka je v takratni stvnem. grafiki označevala tudi glas ä), tako raba II. 110 in vuaſa II. 111. Pač pa je glas ǫ pisal na dva načina, zdaj z o (31 krat), zdaj z u (46 krat) in po dvakrat je tudi nazalnost izražena (on, un); ta pisava za ǫ se vjema s pisavo slovenskih krajevnih imen (Lonka, Lunka); Nemci so slovenski ǫ slišali in ga substituirali kot on ali pa kot un in kvalitetno omahovanje od o do u je bilo odvisno od internih nemških jezikovnih momentov.

5.) Sekundarni ê, s čimer izražamo skrčenje vokalne skupine oe v dolgi ē, ki je bil takšen kot takratni slovenski refleks za psl. ê, je že izobražen: mê iz moje, mêga iz mojego, diniznego, vuecſne iz vêčьnoje.

6.) Od konzonantičnih posebnosti je treba omeniti sledeče: dočim je d že razvito v j, je ť takorekoč še ohranjeno; Nemec ga je slišal kot k in ga zato tudi s črkami, za ta svoj glas navadnimi, pisal: k, c, cc, ch, ck (choku, chocu, ecce, eche, mogoncka); morda je slov. ť že spremljal šibek frikativni element (ť*); ker imamo šć pisano kot ſt (eſte, poſtediſi), je criſken substitucija in obenem pismena oblika za slovensko govorjeno krśſen; glede asimilacije dl v l je bilo že gori povedano (v metlami je ta skupina drugotna); slovenski pojavi so še ž v r in redukcija glasu v pri stvoriti. Zaradi zlitja ъ in ь v ə, y in i v slov. i sklepamo, da so slovenski soglasniki bili že trdi in da samoglasniki niso več palatalizirali soglasnikov pred seboj (torej je tudi palatalni element psl. ê že zginil); ŕ je že razpadel v -rj-, oziroma otrdel v -r, dočim sta si ľ in ń še ohranila mehkost (včasih je tudi grafično podana: vuoliu I. 30 poleg vuolu I. 14; ugotoulieno I. 35 in ugotouleno II. 64; pongeſe I. 12 in poneſe III. 40); v skupini nj iz -nьj- je n postajal mehak (balouvanige).

7.) V oblikoslovju, ki izkazuje v glavnem še psl. bogastvo (oblike otca, otče; vokativ; nominalna sklanja pridevnika; razne pronominalne oblike; imperfekt; aorist; kondicional; razni deležniki; stare glagolske oblike vêdê, vês, modlim, primête), prihajajo na površje že slovenski pojavi, kakor grehov poleg greh, grehe poleg grehi, jega poleg jego, je poleg jest.

8.) Kakih izrazitih slovenskih dialektičnih potez v jeziku brižinskih spomenikov še ni najti. Ker vemo po raznih zgodovinskih znakih, da so bili ti teksti v rabi na Koroškem, je jasno, da je tudi ta govor bil na Koroškem doma in nekateri pojavi so res taki, kakršne imajo še danes koroški dialekti (dl, venči, ma za moja); ali z druge strani moremo reči, da so ti pojavi postali koroški šele, ko so jih izvenkoroški govori zgubili. Za starejšo dobo pa vemo, da so jih tudi ti imeli (dl je bilo razširjeno po vsem slovenskem severu; venči imajo še danes primorski govori, enako tudi ma, ki pa je bilo tudi osrednji slovenščini lastno); gre torej za arhaizme, ki so se najdalj in v največjem obsegu obdržali v severnozapadnem obrobnem slovenskem pasu in so danes za te govore značilni; v stari dobi pa še ni bilo takega razmerja med koroščino in ostalimi slovenskimi govori, ker so vsi imeli enakšno podedovano psl. osnovo (dl), oziroma so vsi razvili enakšne splošno slovenske pojave (moja v ma).

9.) Besedni zaklad naših spomenikov je še danes vsem Slovencem domač; le nekaj besedi bi ne poznal iz knjižnega jezika, a v dialektih najdeš tudi te ali vsaj kako izvedenko. Besed balij, balovanje nimamo več, pač pa je znano balovati, ki je v pomenskem razvoju obstalo pri „šepetati, klepetati"; od korena, ki je v pobêdêti, so splošno znani izrazi bedak, bedast; bratrija kot kolektivum je bilo izpodrinjeno po pluralnem bratje (koroško in rezijansko brater ima tudi še oba r); dokoni, iskoni (prim. še glagol dokonati, dokonjati v sedanjih govorih) so zatrle vzporedne predložne zveze z imenom konec (do konca); dožda nas spominja na rezijansko dardu iz daždeo; po različnih govorih (deloma s smiselno nadaljnim pomenskim razvojem) še zdaj govore izbaviti, kajati, trovati, zatrovati, rotiti, račiti, zateti — zatnem, zavečati (veča, obečati, odvetnik), sničav itd., tudi pri naših starejših piscih beremo še to in ono besedo, a knjižni jezik jih zdaj ne rabi več. Beseda trêba „žrtev" je zginila s poganstvom (tudi v stcsl. tekstih jo izpodriva čistilo). Kakor večini slovanskih jezikov, tudi slovenščini ni več znano glagol, glagolati; najbrž se je uporaba omejila na izražanje posnemanja glasov (prim. glogotati) in so besedo v splošnem pomenu tem lažje izpodrinili „reči, govoriti, povedati"; zaglagolo III. 1 in zavuekati II. 95 samo formalno spominjajo na običajne rečenice: zarečem se, da ne bom storil", kjer ima „zareči se" pomen „obljubiti"; a „zareči"pomeni po nekod tudi „versagen, abschlagen", kar je že bliže; najbolj pa je verjetno, da imamo opravka z netočnim prevodom nemškega forsahhan „zatajiti, odpovedati se", s katero besedo se je krstna obljuba začenjala (svn. versachen). Tudi spasti, spasem ne poznamo več, pač pa zapasti, zapasem in opasilo „proščenje, praznovanje". Izraz ze mil tvoriv pomeni toliko kot „delam se milega t. j. takega, da se (ti) smilim" in splošno še

rabimo „milo se mi je storilo“. Nič več pa nam nista znani besedi žestok (kajkavščina jo še pozna) in spiten. Namesto vernik za „confessor“ pravimo zdaj „spoznavalec“, malo starejši pisci pa so rekli „spovednik“; zakonnik je prevod stvnem. êwart „duhovnik (kot čuvar zakona)“; po nem. boto je slov. sel za današnje apostol (v Megiserjevem Dict. še dvanaftfla A3b, dvanaiftfla G8a; v Dalmatinovem Regishtru: dvanaiftfla; v Megiserjevem Thes. Pol. I. 104: [koroško] duanaift fla proti [kranjskemu] joger; pri Alasii da Sommaripa: Duanaiftla 27a); kakor že prej omenjeno, se je poimenovanje v poznejših dobah izpreminjalo, ker so se v cerkveni terminologiji pojavili novi vplivi. — Tukaj se pomudimo še pri nekaterih izrazih, ki so jih znanstveniki različno razlagali. Beseda vuuraken I. 13 ima popolnoma jasen smisel: „sem prišel“; zato je edino pravilno, da vidimo s Pircheggerjem v tem zapisku prevod stvnem. (ward) gichêrit (nem. kehren ima kot prehodni glagol pomen „wenden“, kot neprehodni pa pomen „eilen, reisen, gehen, kommen“; prevajalec je torej napačno vzel slovensko prehodno „vratiti“). Za v uzmazi I. 15, Uuzmaztue III. 36 bi mogli izhajati (z Nahtigalom) iz *vъsmažьje, *vъsmažьstvo (od korena smag- „goreti, želeti, poželenje imeti“), a nič manj ni verjetno, da je v osnovi koren maz- (mazati), torej prvotno vъz-mazь fem. (prim. današnje zmaz, -i f., ki more biti iz vъzmazь), vъz-mazьstvo; greh, ki ga ta izraz navaja, bi bil potem samoskrumba (starobavarski spovedni obrazec omenja piuellida „omadeženje“, glagol je bil stvnem. biwellan „beflecken“, svn. bewellen „besudeln“; prim. Pirchegger). — V trinajsti vrsti drugega spomenika so pomoto Ibzzre(du) na različne načine poskušali popraviti; tudi tukaj po smislu ni nobene nejasnosti, pričakovati je „zaradi tega, naposled“ ali kaj podobnega; vbadati se s tem, kaj bi imelo biti napisano, je precej brezpomembno in samo zato, da ostanemo čim bliže zapisanim črkam, popravimo pomoto v ip(o)s(em)rędu t. j. i po sem rędu „in po redu, naposled, zatorej“. — Končno omenimo še ton II. 91; običajno so smatrali ta zapisek za pomoto, bilo naj bi *tən (iz takšne tvorbe je nastalo češko ten) ali tъ n(i) „ta nam“, kar bi oboje smisla ne kazilo, a obakrat bi morali imeti -o- za napako (namesto *ten) in morda tudi res je; razrešiti pa se dá ta zapisek tudi v ton (stcsl. to nъ), kar pomeni lat. vero, nem. fürwahr doch, slov. (saj) vendar.

Posnetki so najprej paleografsko prepisani. Temu prepisu sledi fonetični prepis, ki upošteva gori označene jezikovne značilnosti; zato razlikujemo v tem prepisu e, ê in ę; o in ǫ; y in i; ć in ť; v oklepaj stavljamo vrinjene vokale, kadar najbrž niso slovenskega izvora; okrajšave so razrešene, napake popravljene (krožec v deveti vrsti prvega spomenika zaznamuje po razuri nastalo luknjo v pergamentnem papirju), ločila po današnji rabi vnesena. Sedanjo pismeno rabo smo uvedli tudi pri glasovih v in j, ki ju je treba brati kot kratka samoglasnika ali pa kot kratka soglasnika, kakor to že njuna lega zahteva in kakor je to tudi v današnjem knjižnem izgovoru norma (torej v bog, v vsêm je brati u bog, u u̯sêm; mojih beri mo i̯ih ali moih). Na koncu je besedilo spomenikov podano z današnjo slovensko knjižno obliko, skladnjo in besedo.

I. GLAGOLITE PONAZ REDKA ZLOUEZA.

Bofe gozpodi miloztiuví . otze bofe. tebe izpovuede.
vuez moi greh . I' zuetemu creztu . I' zuetei marii . I' zue
temu michaelu . Iuuizem crilatcem bofiem . I zuetemu pe
5 tru . Iúzem zelom bofiem . Iúzem mufenicom bofiem .
Iúzem vuernicom bofiem . Iúzem . devuám praudnim . Iúzē
praudnim . Itebe bofirabe . chokú . biti . izpovueden . uzeh . moih
greh . I' vueruiú . dami . ie . nazem zuete . beufi . iti fe . na oń
zuet . pakife uztati . nazod o^ni den. I'meti mi ié . fivuoť
10 pozem . I'meti mi ie . otpuztic moih grechou . Bofe
miloztiuvi . primi moiv . izpovued . moih grechou . Efe
iezem ztuoril zla . pot den pongefe bih nazi zvuet .
v́uuraken . ibih crifken . Efe pomngu . ili ne pomngu . Ili
vúolu . ili ne vúolu . Ili vúede . ili ne vúede . Ili úne praud
15 nei rote . ili úlfi . Ili tatbe . ili zavuizti . ili v́ uzmazi .
Ili vzinifture . ili efe mizetomu . chotelo . emufe mibi . ne doz
talo . choteti . Ili vpoglagolani . ili zpé . ili nezpé ! Ili efe
iezem . ne zpazal . nedela . ni zúeta vuécera . ni mega
pozta . Í . inoga . mnogoga . efe protiubogu . íprotiu me
20 mu creztu . Tí edin bofe . vúez . caco mi iega potre
ba vúelica . Bofe gozpodi miloztiví . tebe ze mil
tuoriv́ . od. zih poftenih greh. Í . odineh mnozeh .
I . vúenfih . í minfih . Efe iezem ztvoril . teh ze ! tebe
miltuoriv́ . I' . zuetei marii . I' . v́zem zvetiḿ.

GLAGOLITE PO NAS RÊDKA SLOVESA.

Bože, gospodi milostivi, otče bože, tebê ispovêdê
vəs moj grêh, i svętêmu Krstu, i svętêj Mariji, i svę-
têmu Mihaelu, i vsêm krilatcem božjem, i svętêmu Pe-
5 tru, i vsêm s(ə)lom božjem, i vsêm mǫčenikom božjem,
i vsêm vêrnikom božjem, i vsêm dêvam pravdnim, i vsêm
pravdnim. I tebê, božji rabe, hoťǫ biti ispovêdən vsêh mojih
grêh, i vêrujǫ, da mi je, na sem svêtê bêvši, iti že na on
svêt, paki že vstati na sǫdńi dən. Imêti mi je život
10 po sem, imêti mi je otpustək mojih grêhov. Bože
milostivi, primi mojǫ ispovêd mojih grêhov: eže
jesəm stvoril zla po tə dən, pońeže bih na si svêt
uvraťen i bih krśťen, eže pomńǫ ili ne pomńǫ, ili
voľǫ ili nevoľǫ, ili vêdę ili ne vêdę, ili v nepravd-
11 nêj rotê ili v lži, ili tatbê ili zavisti, ili v vzmazi
ili v s(ə)ničtvê, ili eže mi sę tomu hotêlo, emuže mi bi ne dos-
talo hotêti, ili v poglagolańji, ili spę ili ne spę, ili eže
jesəm ne spasal nedêla, ni svęta večera, ni mêga
posta i inoga mnogoga, eže protiv bogu i protiv mê-
20 mu krstu. Ti edin, bože, vês, kako mi (je) jega potrê-
ba velika. Bože, gospodi milostivi, tebê sę mil
tvorjǫ od sih počtenih grêh i od inêh mnozêh,
i vęnčih, i məńših, eže jesəm stvoril. Têh sę tebê
mil tvorjǫ, i svętêj Mariji, i vsêm svętim.

25 Idabim nazem zuete . tacoga grecha pocazen v́zel .
ácoſe ti mi zadeneſ . iacoſe tuá milozt . itebe liubo.
Boſe ti pride zenebeze . v́ſe zeda vmoku . za vuíz
národ . Dabini zlodeiu otél . otmime vzem zlo
deiem . Miloztivui boſe . tebe poronſo me telo . I'.
30 mó duſú . I . moia zlovueza . I'me delo . I'mó vuoliu .
I'. mo vueru . ímoi ſivuót . Idabim uzliſſal . nazodni
den tuó milozt vueliu . ztemi ieſe v́zovueſ tvói
mi vzti . Pridete ot o za mega izvuolieni . pri
mete vúecſne vúezelie . í vúecſni ſivuót Eſev
35 iezt . ugotoulieno . iz uueka v́ uuek . a men .

25 I da bim na sem svêtê takoga grêha pokazən vzęl,
akože ti mi zadeneš i akože tva milost i tebê ľubo.
Bože, ti pride s(ə) nebese, uže sę da v mǫkǫ za vəs
narod, da bi ni zlodêju otęl; otmi mę vsêm zlo-
dêjem. Milostivi bože, tebê porǫnčǫ mê têlo i
30 mǫ dušǫ i moja slovesa i mê dêlo i mǫ volǫ
i mǫ vêrǫ i moj život. I da bim uslišal na sǫdńi
dən tvǫ milost veľǫ s têmi, ję̨že vzoveš tvoji-
mi usti: pridête otca mêga izvoľeni, pri-
mête vêčnê veselje i vêčni život, eže v(i)
35 jest ugotovleno iz vêka v vêk. Amen.

Eccę bi detd naſ neze
greſil tevuekigemube
ſiti ſtaroſti neprigem
lióki nikoligeſe pet
5 ſali neimugi niſlzna
telezeimoki nuúvuę
kigemubeſiti bone
ſezavuiztiubui ne
pri iazninu uvignan
10 Odſzlauuiboſigę Potom
nanarodzlovuezki
ſtrazti Ipetzali boi
do neimoki Ibzzre
duzemirt Ipagibra
15 triia pomenem ze
dai zino uuebofi na
reſemze botomu Oz

ſtanem zich mirzcih
del Eſeſunt dela ſoto
20 nina Eſetrebu tuorim
bratra Oclevuetam Eſe
tatua Eſeraſzboi Eſepulti
ugongenige Eſeroti Choi
ſe Ih nepazem nuge pre
25 ſtopam Eſene nauuizt
nizce teh del mirzene
pred boſima ozima mo
ſete potomu zinzi uvi
deti Izami razumeti
30 eſebeſe priuuae zlou
uezi Uliza tazie aco
ſe imuigezim tere ne
priiaznina uz nenauvi
deſſe Aboſiu uzliubiſe

Eſe bi dêd naš ne sə-
grêšil te v vêki jemu bê
žiti, starosti ne prijem
ľǫſi nikoliježe pe-
5 čali ne imy ni slzna
têlese imǫſi, nu v vê-
ki jemu bê žiti. Pońe-
že zavistjǫ by ne-
prijazninǫ vignan
10 od slavi božję, potom
na narod človêčki
strasti i pečali poi-
dǫ i nemoſi i p(o) s(em) rę-
du s(ə)mrt. I paki, bra-
15 trija, pomênêm sę,
da i sinove božji na-
rečem sę; potomu o-

stanêm sih mrzkih
dêl, eže sǫt dêla soto-
20 nina: eže trêbǫ tvorim,
bratra oklevetam, eže
tatva, eže razboj, eže plti
ugojeńje, eže roti, ko-
jihže ne pasem, nu ję prê-
25 stǫpam, eže nėnavist;
ničže têh dêl mrže nê
prêd božjima očima. Mo-
žete potomu, sinci, vi-
dêti i sami razumêti,
30 eže bêšę prvê člo-
vêci v lica tacije ako-
že i my jesəm tere ne-
prijaznina vznenavi-
dêšę, a božja vzl'ubišę,

35 dabotomu nine ucircu
vah ich clanam ze Imod
lim ze im Izefti ich
pigem I obeti naffe im
nezem Ozcepafgenige
40 telez nafich iduf nafich
Tîgefemofem imui efte
buiti eccę tage dela
nafnem delati iafeo
ni delafe Onibo laf
45 na natrovuechu feg
na naboiachu bozza
obuiachu naga ode
achu malo mogoncka
uime bofie bozzekacho
50 mrzna zigreahu ftran
na bodcrovvi zuoge

uvedechu Utim
nizah iuzelezneh
vvofich Uclepenih
55 bozcekachu Iuime
bofie te uteffahu
temi temitize deli
bogu briplifaze taco
zinzi inam ze mod
60 liti tomuge vuirch
nemo Otzu Gozpodi dof
dani tamoge vzed
li vzezarftuo fuoge
Efeieft úgotouleno iz
65 coni doconi izvvo
lenico^{com} bofiem Igezm
bratria bozuuani ib
bgeni Egofenemofem

35 da potomu ninê v cir-
kvah jih klańam sę i mod-
lim sę jim i časti jih
pijem i obêti našę jim
nesem o s(ə)paseńje
40 têles naših i duš naših.
Tiježe možem i my ešće
byti, efe taje dêla
načnem dêlati, jaže o-
ni dêlašę. Oni bo lač-
45 na natrovêhǫ, žęj-
na napojahǫ, bosa
obujahǫ, naga odê-
ahǫ, malomogǫfa
v imę božje posêfahǫ,
50 mrzna səgrêahǫ, stran-
na pod krovi svoję

uvedêhǫ, v təm-
nicah i v želêznêh
vožih vklepenih
55 posêfahǫ i v imę
božje tę utêšahǫ.
Têmi, têmi ti sę dêli
bogu približašę. Tako,
sinci, i nam sę mod-
60 liti tomuje vrh-
nêmu otcu gospodi, dož-
da ni tamoje vsed-
li v cêsarstvo svoje,
eže jest ugotovl'eno is-
65 koni dokoni izvo-
fenikom božjem. I jesəm,
bratrija, pozvani i po-
bêjeni, egože ne možem

Univerzitetna knjižnica LJUBLJANA

nikiſeliza niucri
70 ti nicacoſé ubega
ti nugeſtati pred
ſtolom boſigem ze
zopirnicom naſim
zezlodgem ſtarim
75 igeſtze pred boſi
ma oſima vzaco
mu zuoimi vzti
izuoim glagolom
izbovuedati Eſege
80 naſemzuete chiſto
ſtuoril libobodi do
brolibolizi zlo
Dactomudini zinzi
muzlite ide neca
85 moze vcloniti nu

ge pred boſima oſima
ſtati izio prio imeti
iuſegezim bovvedal
Naſ gozbod zueticruz
90 iſegeſt bali teleznaſſih
izpaſitel duſnaſſih ton
bozzledine balouvani
ge pozledge pozſtavv
iucazalge imſeze nam
95 dozſtoi odgego zavue
kati igemuzeoteti
preiſe naſſi zeſztoco
ſtradacho nebo ie te
pechu metlami ipri
100 nizſe ogni petſachv
imetſi tnachu ipolezv
vueſachu iſelezni cliuſi

nikimže lica ni ukri-
70 ti nikakože ubêga-
ti, nu je stati prêd
stolom božjem sə
sǫprnikom našim,
sə zlodêjem starim,
75 i jest sę prêd božji-
ma očima vsako-
mu svojimi usti
i svojim glagolom
ispovêdati, eže je
80 na sem svêtê kiždo
stvoril, libo bǫdi do-
bro, libo li si zlo.
Da k tomu d(ə)ni, sinci,
myslite, ide nê ka-
85 mo sę ukloniti, nu

je prêd božjima očima
stati i sjǫ prjǫ imêti,
jǫže jesəm povêdal.
Naš gospod svęti Krist(us),
90 iže jest bali têles naših
i spasiteľ duš naših, to nə
poslêd(ə)ńê balovań-
je poslêd je postav(il)
i ukazal je, jimže sę nam
95 dostoji od jego zavê-
ťati i jemu sę otęti.
Prêjše naši žestoko
stradahǫ, nebo ję te-
pêhǫ metlami i pri-
100 nəzše ogni pečahǫ
i meči tnahǫ i po lêsu
vêšahǫ i želêzni kľuči

ge raztrgachu atobac
mui ninge nafu prau
105 dnu vuerun ipraudnv
izbovuediu toiemofim
ztoriti efeoni to vue
lico ftraftiu ftuorife
dapotomuzinzi bofi
110 raba prizzuaufe tere
im grechi vuafa pofte
te ſim izpovvedni bo
dete grechov uuafih

ję rastrgahǫ. A to pak
my ninê našǫ prav-
105 dnǫ vêrǫ i pravdnǫ
ispovêdjǫ toje možem
storiti, eže oni tǫ ve-
likǫ strastjǫ stvorišę;
da potomu, sinci, božję
110 rabę prizvavše, tere
jim grêhi vašę počtê-
te i jim ispovêdni bǫ-
dête grêhov vaših.

Iazze zaglagolo
zlodeiu. Iuzem iego
delom . Iuzem iego
lepocam . Tofe uue
5 ruiu ubog uze mo
goki . Iu iega zin;
I u zuueti duh . Data
tri imena . edin bog
gozpod zuueti .
10 ife zuori nebo . Iz
emlo . Tofe izco ie
ga milozti . Ifce
mariae . Ifce mic
hahela . Isce pe
15 tra . Iufeh bofih zil .
I uzeh bofih mofe
nic . Iufeh Ь za
connic . Iufeh zu&ih
deuuiz . Iuzeh Ь moki .
20 Da mirafite napomoki
biti . Kibogu moih gre
chou . Dabim cifto iz
pouued ztuoril . Iod
puztic otboga priel .
25 Bogu uze mogokemu .
izpouuede uze moie
greche . Ifce marie.
uzeh nepraudnih del.
inepraudnega pomifleṇa.
30 Efe iezem uuede ztuo
ril . ili neuuede . nudmi
ili lubmi zpe ili bdê .
Uzpitnih rotah . Vlifnih
refih . vtatbinah . Uzniciftvę .

Jaz sę zaglagoľǫ
zlodêju i vsêm jego
dêlom i vsêm jego
lêpoťam. Tože vê-
5 rujǫ v bog vsemo-
gǫťi i v jega sin
i v svęti duh, da ta
tri imena edin bog,
gospod svęti,
10 iže stvori nebo i z-
emľǫ. Tože iskǫ je-
ga milosti i šənt
Mariję i šənt Mi-
haela i šənt Pe-
15 tra i vsêh božjih səl
i vsêh božjih mǫče-
nik i vsêh božjih za-
konnik i vsêh svętih
dêvic i vsêh božjih moťi,
20 da mi račite na pomoťi
biti k(ə) bogu mojih grê-
hov, da bim čistǫ is-
povêd stvoril i od-
pustək ot boga prijęl.
25 Bogu vsemogǫťêmu
ispovêdê vsę moję
grêhę i šənt Mariji,
vsêh nepravdnih dêl
i nepravdnêga pomišľeńja,
30 eže jesəm vêdę stvo-
ril ili nevêdę, nudmi
ili ľubmi, spę ili bdę,
v spitnih rotah, v ləžnih
rêčəh, v tatbinah, v sničəstvê

35 Ulacomztue . Vlichogedeṇ .
Vlichopiti . Uuzmaztue .
Iuuzemlichodiani . Efe
iefem ztuoril ptiuuo
bogu . odtogo dine
40 ponefe xpēn bih . dafe
dodiniz negodine . Togo
uzego izpouueden bodo.
Bogu . Isce marii . I sco
laurenzu gozpodi .
45 Iuzem zuetim . Itebe
bofi rabe . Caiuze
moih grechou . Iradze
chocu caiati . elicofe
zimizla imam eche
50 mebofe poftedifi . Daimi
bofe gozpodi . tuuoiu

milozt . dabim nez
ramen . ineztiden
nazudinem dine .
55 predtuima ofima
ztoial . igdafe pri
def zodit . Siuuim .
I mrtuim . comufdo
pozuem dele . Tebe
60 bofe miloztivui
porufo uza moia
zlouuez I moia
dela . Imoie pomif
lenie . Imoie zridze.
65 I moie telo . I moi
fuiuot . I moiu dufu .
Crifte bofi zinu .
ife iezi razil . nazi

35 v lakomstvê, v lihojêdeńji,
v lihopitji, v vzmastvê
i v vsem lihodêjańji; eže
jesəm stvoril protivǫ
bogu od togo d(ə)ne,
40 pońeže krśfen bih daže
do dənəšńêgo d(ə)ne. Togo
vsego ispovêdən bǫdǫ
bogu i šənt Mariji i šənt
Lavrencu gospodi
45 i vsêm svętim i tebê,
božji rabe. Kajǫ sę
mojih grêhov i rad sę
hoťǫ kajati, elikože
s(ə)misla imam, efe
50 mę, bože, pošćędiši. Daj mi,
bože gospodi, tvojǫ

milost, da bim ne-
sraman i nestidən
na sǫdńêm d(ə)ne
55 prêd tvojima očima
stojal, igdaže pri-
deš sǫdit živim
i mrtvim, komuždo
po svêm dêlê. Tebê,
60 bože milostivi,
porǫčǫ vsa moja
slovesa i moja
dêla i moje pomiš-
ťeńje i moje srdce
65 i moje têlo i moj
život i mojǫ dušǫ.
Kriste, božji sinu,
iže jesi račil na si

zuu& priti . greſ
70 nike iſbauuiti . ot
zlodeine oblazti .
Uchranime otuzega
zla . Izpazime
vuzem blaſe .
75 A M E N .

amen

svêt priti grêš-
70 nikę izbaviti ot
zlodêjnę oblasti,
uhrani mę ot vsega
zla i spasi mę
v vsem blazê.
75 A M E N .

amen

I.

GOVORITE ZA NAMI TEH MALO BESEDI

O Bog, milostivi Gospod, Bog Oče, Tebi se spovem vseh svojih grehov, in svetemu Kristusu, in sveti Mariji, in svetemu Mihaelu, in vsem krilatcem božjim, in svetemu Petru, in vsem apostolom božjim, in vsem mučenikom božjim, in vsem spoznavalcem božjim, in vsem pravičnim devicam in vsem pravičnikom. In tebi, služabnik božji, se hočem spovedati vseh svojih grehov in verujem, da bom, ko preminem na tem svetu, šel na oni svet in zopet vstal na sodnji dan. Treba mi je življenja po tem (življenju), treba mi je odpuščanja mojih grehov. Milostivi Bog, sprejmi spoved mojih grehov: kar sem storil zlega po tistem dnevu, ko sem na ta svet prišel in bil krščen, kar pomnim ali ne pomnim; kar sem storil hote ali nehote, vede ali nevede, s krivo prisego ali z lažjo, s tatvino ali z zavistjo, z oskrumbo ali vlačuštvom, ali ker se mi je hotelo to, česar ne bi smel hoteti, ali z obrekovanjem, spe ali nespe, ali ker nisem spoštoval nedelje, niti sobotnega večera, niti svojega posta in mnogega drugega, kar je proti Bogu in proti mojemu krstu. Ti edini, o Bog, veš, kako zelo mi je tega treba. O Bog, milostivi Gospod, Tebi se opravičim za vse naštete grehe in za mnoge druge, večje in manjše, ki sem jih storil. Za te se Tebi opravičim in sveti Mariji in vsem svetnikom.

In da bi na tem svetu za te grehe takšno kazen prejel, kakršno mi Ti naložiš in kakor je Tvoja milost in kakor je Tebi ljubo. O Bog, Ti si prišel z nebes, celo mučiti si se dal za ves rod (človeški), da bi nas otel zlodeju; otmi me vsem zlodejem. Milostivi Bog, Tebi izročim svoje telo, svojo dušo, svoje besede, svoje delo, svojo voljo, svojo vero in svoje življenje. In da bi zaslišal na sodnji dan Tvojo veliko milost s temi, ki jih pokličeš s Tvojimi usti: pridite očeta mojega izvoljeni, prejmite večno veselje in večno življenje, ki vam je pripravljeno iz veka v vek. Amen.

II.

Če bi naš praded ne bil grešil, bi večno živel, ne bi se staral in ne bi nikoli imel skrbi, tudi ne nesrečnega telesa, marveč bi večno živel. Ko pa je bil po hudičevi zavisti pregnan od božje slave, so na človeški rod prišle bolečine, žalosti, bolezni in navsezadnje smrt. Vendar pa, bratje, spomnimo se, da se imenujemo tudi sinovi božji. Zato opustimo ta mrzka dela, ki so hudičeva dela, kakor malikovanje, obrekovanje brata, tatvina, uboj, poltenost, nespoštovanje priseg, ki jih prelamljamo, sovraštvo; nič ni bolj ostudno pred božjimi očmi kot ta dela. Morete torej, sinovi, videti in sami razumeti, da so bili sprva ljudje prav taki kot smo mi ter so hudičeva dela sovražili, božja pa ljubili.

Zato se jim še zdaj v njihovih cerkvah klanjamo, jih molimo in častimo in jim prinašamo naše obljube in darila za rešitev naših teles in naših duš. Taki moremo tudi mi še biti, če začnemo delati tista dela, ki so jih oni delali. Oni so radi lačnega nasitili, žejnega napojili, bosega obuli, nagega odeli, bolnega v božjem imenu obiskali, zmrzujočega ogreli, tujca pod svojo streho sprejeli, v temnicah v železne verige uklenjene so radi obiskali in so jih v imenu božjem tolažili. S temi, da, s temi deli so se približali Bogu. Tako, sinovi, moramo tudi mi moliti višnjega Očeta Gospoda, da nas naseli tam v cesarstvu svojem, ki je pripravljeno od konca do kraja božjim izvoljencem. Smo pa, bratje, poklicani in prisiljeni in nikakor

ne moremo svojega obličja skriti, nikakor ne zbežati, marveč moramo pred božjim prestolom stati z našim sovražnikom, s starim hudičem, in vsak se mora pred božjimi očmi s svojimi usti in s svojimi besedami spovedati, kar je pač na tem svetu storil, bodisi dobro, bodisi zlo. Da na ta dan, sinovi, mislite, ko ne bo možno skriti se kam, marveč bo treba stati pred božjimi očmi in bo treba ta boj bojevati, ki sem ga napovedal. Naš Gospod, sveti Kristus, ki je zdravnik naših teles in rešenik naših duš, je vendar naposled določil poslednje zdravilo in nam je pokazal, s čim se moremo njemu (hudiču) odpovedati in se ga rešiti. Naši predniki so težko trpeli, kajti pretepali so jih s šibami, na ogenj so jih vrgli in žgali, z meči so jih sekali, na križ so jih obešali in z železnimi kljukami so jih raztrgavali.

Mi pa zdaj moremo s pravo vero in s pravo spovedjo storiti to, kar so oni s tem velikim trpljenjem storili. Zatorej, sinovi, pokličite božje služabnike, naštejte jim svoje grehe in spovejte se jim svojih grehov.

III.

Jaz se odpovem hudiču in vsem njegovim delom in vsemu njegovemu sijaju. In tudi verujem v Boga vsemogočnega in v njegovega Sina in svetega Duha, da so te tri osebe en Bog, Gospod sveti, ki je ustvaril nebo in zemljo. Tudi skušam doseči njegovo milost in milost Sv. Marije in sv. Mihaela in sv. Petra in vseh božjih apostolov, vseh božjih mučenikov, vseh božjih svečenikov, vseh svetih devic in vseh svetih moči, da bi mi hotele pomoči pri bogu zaradi mojih grehov, da bi storil čisto spoved in bi prejel od Boga odpuščanje. Bogu Vsemogočnemu se spovem vseh svojih grehov in Sv. Mariji, vseh krivičnih del in krivega mišljenja, kar sem storil vede ali nevede, prisiljen ali iz lastnega nagiba, spe ali bde, s krivimi prisegami, z lažnivim govorjenjem, s tatvinami, z vlačuštvom, z lakomnostjo, z nezmernostjo v jedi, pijači, z oskrumbo in z vsem nezmernim dejanjem; kar sem storil zoper Boga od tega dne, ko sem bil krščen, pa do današnjega dne. Tega vsega se spovem Bogu in Sv. Mariji in Sv. Lovrencu gospodu in vsem svetnikom in tebi, božji služabnik. Kesam se svojih grehov in rad se hočem kesati vsega, kolikor sem si svest, če mi, Bog, prizaneseš. Daj mi, Gospod Bog, tvojo milost, da bi brez sramote in studa pred tvojimi očmi stal, kadar prideš sodit živim in mrtvim, vsakomur po njegovem delu. Tebi, milostivi Bog, izročim vse svoje besede, vsa svoja dela, svoje mišljenje, svoje srce, svoje telo, svoje življenje in svojo dušo. Kristus, Sin božji, ki si hotel na ta svet priti, da rešiš grešnike hudičeve oblasti, obvaruj me vsega zlega in reši me v vsi dobroti. Amen.

Važnejši bibliografski podatki: V. Vondrák, Frisinské památky. Praha 1896 (pri češki akademiji). — V. Vondrák, Studie z oboru církevněslovanského písemnictví. Praha 1903 (pri češki akademiji). — R. Nahtigal, Freisingensia I. in II. v Časopisu za zgodovino in narodopisje XII, 1—12; 77—122; Maribor 1915. — R. Nahtigal, Važnost latinskega dela brižinskega kodeksa in njegovih pripiskov za vprašanje o postanku in domovini slovenskih odlomkov (Freisingensia III.), Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino I. 1—63; Ljubljana 1918 (z navedbo vse starejše predmetne literature). — M. Kos, Paleografske in historične študije k freisinškim spomenikom, Časopis za slov. jez., knjiž. in zgod. IV. 1—37; Ljubljana 1924. — R. Nahtigal, Programatične in druge opazke h Kosovi razpravi o freisinških spomenikih (Freisingensia IV), ibid. 171—184. — E. Sievers, Die altslawischen Verstexte von Kiew und Freising, Leipzig 1925 (pri saški akademiji). — F. Ramovš, O jeziku v brižinskih spomenikih (recenzija Sieversove izdaje), Časopis za slov. jez., knjiž. in zgod. VII. (1928) 160—168. — O. Broch, Eduard Sievers' Untersuchungen auf slavischem Gebiet, Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap B. IV. Oslo 1929, 1—70. — M. Kos, Nove študije k freisinškim spomenikom, Časopis za slov. jez., knjiž. in zgod. VIII (1931), 126—146. — S. Pirchegger, Untersuchungen über die altslovenischen Freisinger Denkmäler (Veröff. des Slav. Instituts an der Univ. Berlin). Leipzig 1931. — Jan Stanislav, Doterajšie výskumy o frizinských pamiatkach, Byzantinoslavica IV. 2 (1932), 303—334. — Ivan Grafenauer, Karolinška kateheza ter izvor brižinskih spomenikov in čina nadъ ispovêdajǫštiimь sę, Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 13 (1936), str. 1—165.

BRIŽINSKI SPOMENIKI

FAKSIMILE PERGAMENTOV

GLAGOLITE PONAH - REDKA ZLOUEHA.

Bose gozpodi miloztivi otze bose tebe izpovvede vueh moi greh. I zuetemu crehtu. I zuetei marii. I zuetemu michaelu. luuizem crilatcein bosiem. I huettemu petru. I úhem zelom bosiem. I úhem musenicom bosiem. I úhem vuernicom bosiem. I územ de vuám praudnim. I úhe praudnim. trebe bosirabe. choku brti izpovueden. u heh moih greh. I vueru iú. da mi ie nahem zuete beusi. iti se na onhuet. pakise uhrati. nahod ili ieden. I metimi ie si vuot pohem. I me ti mi ie. ot puhtie moih grechou. Bose miloztivi primi mo iv izpovued. moih grechou. Ese iehem ztuoril zla. pot den pongese bih nahi zvuet. vuuraken. ibih crisken. Ese pomngu. ili ne pomngu. Ili vuolu. ili ne vuolu. Ili vuede. ili ne vuede. Ili une praud nei rote. ili ulsi. Ili tatbe. ili havuhti. ili v ulinahi. Ili vhimistue. ili ese mi hetomuchotelo emuse mibi. ne doh talo. chotetti. Ili vpoglagolani. ili hpe. ili ne zpe. Ili ese ielem. ne zpahal. nedela. ni zuetavuecera. ni mega pohta. I. inoga mnogoga. ese protiubogu. i pro tiu me mu crehtu. Ti ednin bose. vuel. caco mi iega potre ba vuelica. Bose gozpodi miloztivi. tebe ze mil tuoriv. od hih poste nih greh. I. odi neh mno zeh. I. vuensih. i minsih. Ese ielem ztvoril. ieh ze tebe miltuoriv. I. huettei marii. I. vzem hvetim.

Ioabim nahem Luette tacoga grecha pocazen vhel.
acose ti mi Ladenes iacose tua milozt tebe liubo!
Bose ti pride Lenebeshe vse Leda vmoku Lavuih
narod Dabimnihlodeiu otel otmime vhem Llo
deiem Milozervuinbosa tebe poronso me telo l.
mo dusu l moia Llovaeha lme delo l mo vuoliu
l mo vueru imoi si vuoi l da bim uhlissal nazodni
oen tuo milozt vueliu Ltemi te se v ho vues tvoi
mi vhi prdete ot ha mega il vuolieni pri
mete vuecste vuehelte i vuecsni si vuot Esev.
iehi agotoulieno ihuaeka v uuek amen

Confitentib tibi one famulis ac famulabus tuis remitte
te peccata ut qui interiniseciis conscientia flagellantur
reconciliationis tuae gra consolentur Ih

Radco Gozpto Pezza Manno Heiza Yuipo Adalpoldi
Pezo Vuolfarn Imaza Engiza Yuazo Hanzo Yudka
Appo Enzila Biopto Liuppa Sicco Alprih Alprih Gotta
Rizili Enzi Azila Pezili Yuazo Hamidio Sunor Yua
zo Yualopto Sigihart Engizo Ello Ello Liutgis Gozi
Imaza Enzi Engilpero Lanzo Enza Tunza Yubppa Eppo
Diozi Hezila Sicco Ursa Azo Minigo, Istri sunt qui
censum dederunt

Ecce bi detd nas neze
gresil tevuekigemube
sti starosti neprigem
lóki nikoligese pet
sali neimugi nuszna
teleszeimoki nuúvuę
kigemubesti bone
seszavuiztiubui ne
pri iaznimu uvignan
odszlauuibosigę lotom
nanarodszlo vueszki
strazti lpetzali boi
do neimoki lbszre
duzemirt lpagibra
tri ia pomenem ze
dai zino uuebosi na
resemze botomu oz
stanem zich mirzcih
del esesunt dela soto
nina esetrebu tuorim
bratra oclevuetam ese
tatua eseraszboi esepulti
ugongenige eseroti choi
se lh nepazem nuge pre
stupam esene nauuizt
nizce teh del mirzene
pred bosima ozima mo
sete potomu zinzi uvi
deti lzami razumeti
esebese priuuæ zlou
uezi yliza tazie aco
se umuigezim tere ne
priiaznina uznenauvi
desse Abosiu uzliubise

dabotomu nine ycircu
vah ich clanam ze lmod
lim ze im lzesti ich
pigem lobeti nasse im
nezem ozcepasgenige
telez nasich iclus nasich
Tigesemosem imui este
buti ecce tage dela
nasnem delati iaseo
ni delase onibo las
na natrovuechu seg
na naboiachu bozza
obuiachu naga ode
achu malo mogoncka
uime bosie bozzekacho
mszna zigreahu stran
na bodcravvi zuoge

uvedechu lstim
nizah iuzeleznech
vvosith lsclepenih
bozcekachu luime
bosie te uttessahu
temi temitti ze deli
bogu bristosaze taco
zinzi inam ze mod
lti tomuge vuirch
nemo ozzu Gozpodi do
dani tamoge vzesl
li vzezarstuo suoge
sserest ugotouleno iz
com doconi izvvo
lenico com bosiem lgezm
bratria bozuuani ib
bgeni sgosenemosem

nikiſeliza niuczi
ti nicacoſé ubega
ti nugeſtati pred
ſtolom boſigem ze
zopirnicom naſim
zezlodgem ſtapim
igeſtze pred boſi
ma oſima vzaco
mu zuoimi vzti
izuoim glagolom
izbovuedati ſſege
naſemſzuete chiſto
ſtuoril libobodi do
bro liboliza zlo
dactomudini zinzli
muzlite ide neca
mozevcloritti nu

ge pred boſima oſima
ſtati izio prio imeti
iuſegezim bovvedal
naſ gozbod ſzuetieruz
iſegeſt bali teleznaſſih
izpaſtel duſnaſſih ton
bozzledine balouvani
ge pozledge pozſtavv
iucazalge im ſeze nam
dozſtoi odgego zavue
kati igemuzeoteti
preiſe naſſi zeſſzroco
ſtrapiacho nebo ie te
pechu metlami ipri
nizſe ogni peoſachv
imetſi tnachu ipolezv
vueſachi iſelezni cliuſi

ge salzurgachiu atobac
mui ninge nasiu prau
dniu vuerun ipraudnv
izbovuedniu toiemosim
strorm eseoni to vue
lico strastiu stuorise
daporomuslinzi bosi
saba prizzuauise tete
im grechi vuasa poste
te ium izpovvedni bo
dete grechov uuasih

Iazze. haglagolo
zlodeiu. luzem iego
delom. Iuzem iego
lepocam. Tose uue
ruiu ubog uze mo
gokı. lu iega zin;
lu zuueti duh. Data
tri imena. edin bog
gozpod zuueti.
ise zuori nebo. lh
emlo. Tose izco ie
ga milohti. lscē
mariae. lscē mic
habela. lscē pe
tra. luseh bosih zl.
luheh bosih mose
nic. luseh t zа

connic. luseh zuskih
deuuih. luzeh t moki.
Damirastte napomoki
brti. Kibogu moih gre
chou. Dabim cisto iz
pouued ztuoril. lod
puztic otboga priel.
Bogu uhe mogokemu.
izpouuede uhe moie
greche. lscē marie.
yzeh nepraudnih del.
inepraudnega pomislenja.
Ese iehem uuede ztuo
ril. ili neuuede. nudmi
ili lubmi zpe ili bdē.
yhpriuih rotah. vlisnih
resih. vtaibinah. yhniastve.

Ylacomztuc. Vlichogedez.
Vlichoptti. Yuzmachtuc.
Iuuchemlichodiani. Ese
iesem ztuoril, ptiuuo
bogu. octogo dine
pontese xp̃en bih. dase
dodiniz negodine. Togo
uzego ichpouueden bodo.
Bogu. Isc̃e marii. I sc̃o
laurenchu gozpodi.
Iuzem huetim. Itebe
bosi rabe. Cauche
moih grechou. Iradle
chocu caiati. dicose.
himizla imam eche
me bose postedisi. Daimi
bose gochpodi. tuuoiu

milozt. dabim nez
ramen. mochriden
nachudinem dine.
prectuima osima
ztoial. igdase pri
deschodit. Siuuim.
Imrtuim. comusdo
pozuem dele. Tebe
bose milochti vui
poruso uza moia
zlouuech. Imoia
dela. Imoie pomus
lenie. Imoie zridche.
Imoie telo. Imoi
suuot. Imoiu dusu.
Cristc bosi hinu.
ise iezi razil. nazi

Zuuc& pritti · gres
nike is bauuitti · or
hlodeine oblazti.
ychranime otuzega
hla · Vzpazime
vuchem blase ·
A M E N ·
amen

SERMO · IN NATIVITATE · SCAE · MARIAE · VIRGINIS ET SCI · CORBINIANI · CONFESSORIS

Trinis gaudiorũ machinis redit dies adoptatus huius festiuitatis · cui quoq; singularitas triperitte solemnitatis sufficere&, p se rite colenda tardis gressib; nrae inbecillitatis · Sed qd diuina dispositio · humanaq; institutio, p nra utilitate decreuit usib; ꝰ tulit in unũ · immutare quia non audemꝰ · ex nra parte quoqd honoris ut reuerentiae addere possimus · totis nisib; operã demꝰ ·

Primo adẽ festiuitas scae mariae di genitricis qua effulsit mundo nobile germen eius natiuitatis · Que simis parentibus euangelista testante nominatim asserit adosta · ubi abraham · cte

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA
00000028493